

جمهوری اسلامی ایران

مدیریت حوزه علمیه استان قم

رساله علمی سطح ۳

راهکار های نهادینه کردن فرهنگ قرآن در خانواده

راهنما: استاد حجت الاسلام والمسلمین سید صمصام الدین قوامی

مشاور: استاد حجت الاسلام و المسلمین داود رجبی نیا

محقق: مهدی دریس

رسالة محمد

تشکر و سپاس

حمد و سپاس و شکر گزاری مخصوص خداوندی است که به جهت آفریدن اشرف مخلوقات به خود تَبَارَكَ گفت (تبارک الله أحسن الخالقین) و در پی آفریدن انسان خود را معلّم انسان نامید (عَلَّمَ الْإِنْسَانَ) و سپس اَسْمَاء را به او تعلیم داد (و عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا) و پس تعلیم اَسْمَاء به فرشتگان دستور داد که برای او سجده کنند.

أدب اقتضاء می کند که تقدیر و تشکری داشته باشم از تمام کسانی که مرا در انجام این تحقیق یاری کردند از دوستان و همه افرادی که به هر نحوی به ما در این کار کمک کردند.

همچنین تقدیر و تشکر می کنم از استاد راهنما حضرت حجت الاسلام و المسمین جناب آقای قوامی که با داشتن مشغله های فراوان قبول زحمت کردند و مرا در این پژوهش با بزرگواری و بردباری و گشاده رویی و دادن امید راهنمایی کردند و همچنین از استاد مشاور حضرت حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای رجیبی نیا که با مشورت های بسیار خوب و مفید و با دادن نظر های با ارزنده مرا در تدوین این تحقیق یاری نمودند.

در آخر هم تقدیر و تشکری می کنم از خانواده که با بردباری و صبوری مرا در این کار خیر، دلسوزانه و مشفقانه یاری نمودند.

تقدیم

جمله به جمله این نوشتار را تقدیم می کنم به نور مقدس چهارده معصوم (علیهم السلام) از اولین آنها خاتم الانبیاء تا آخرین آنها خاتم الاوصیاء، انشاء الله همیشه تحت بزرگواری و کرامت و فضل این بزرگواران باشیم به خصوص شفیعه دو عالم حضرت فاطمه (سلام الله علیها).

همچنین تقدیم می کنم به ارواح طیبه شهداء به خصوص شهدای این انقلاب اسلامی و شهدای جنگ تحمیلی که ما امروزه هرچه از خوبیها و زیباییها و پیشرفتها داریم به خصوص در حوزه علم و تحقیق به برکت امنیت و عافیتی است که خون این بزرگواران برای ما به ارمغان گذاشته است.

همچنین تقدیم می کنم به عارف، فقیه، فیلسوف و سیاستمدار امام خمینی (رحمة الله علیه) که توانستند با مجاهدت و تلاش و ایثار، به جامعه بشریت خدمت کنند و با رهبری خویش این انقلاب اسلامی را رقم بزنند.

چکیده

قرآن یک کتاب تربیتی و هدایتی است لذا می توان با استفاده از عوامل تربیت ، آن را در خانواده نهادینه و درونی کرد که این روشها می تواند متناسب با نیاز های انسان تعریف شوند که نیاز انسان در طول عمر خویش به سه امر شناخت و باور ، ارزش های اخلاقی و نوع عمل و رفتار متناسب با شناخت و باور خویش می باشد لذا راهکارهایی که می توان در این بحث ارائه کرد یا شناختی و یا گرایشی و یا عملی و رفتاری می باشد.

قرآن مطابق با سرشت و طبیعت انسان می باشد لذا پاسخگوی نیازهای انسان در طول زندگی می باشد و از آنجایی که اولین محیط و نهادی که انسان پا به عرصه آن می گذارد خانواده است و خانواده نقش بسیار ارزنده و بی بدیلی در تربیت انسان دارد پس باید جهت نهادینه کردن فرهنگ قرآن در میان بشر از خانواده شروع کرد و محیط و روابط درون خانواده را مطابق با آموزه های قرآن کرد.

فرهنگ قرآن هم نیازمند تعریف و تبیین می باشد بخصوص در محیط خانواده و هم نیازمند راه کارهایی جهت ترویج و نهادینه سازی می باشد که باید با استفاده از عوامل تربیتی همچون وراثت ، خانواده ، محیط های آموزشی و رسانه ای و.... این راه کارها و روشها را ارائه کرد.

راه کارها و روش هایی زیاد و متفاوتی برای بحث تربیت بیان شده است و هم در قرآن آمده است اما باید موضوع ، شرایط ، مکان و زمان را لحاظ کرد و از آنها استفاده نمود راه کارها و روش هایی همچون الگو پذیری ، تشویق و تنبیه ، تفکر و اندیشیدن ، زمینه سازی ، زیبایی شناسی ، عادت و تکرار ، و معاشرت و دوستی و..... که نخست باید یه معرفت اجمالی نسبت به آنها برای خانواده ها و متولیان امر تربیت حاصل شود و همچنین اهمیت و تأثیر آنها از نظر اسلام و مریبان بیان شود سپس چگونگی استفاده از این راه کارها برای نهادینه کردن قرآن در خانواده جهت استفاده دستداران قرآن بیان شود.

در این امر مهم ، یعنی نهادینه و درونی کردن فرهنگ قرآن در خانواده ها نباید از عوامل بیرونی مانند رسانه ها و نهادهای آموزشی همچون آموزش و پرورش و..... غفلت ورزید امروزه این دو نهاد تأثیر بسیار بالایی بر فرهنگ و آموزش مردم به خصوص خانواده دارند هرچند

بحث پیرامون این دو نهاد تأثیر گذار مجال بسیار بیشتری می طلبد اما به جهت اهمیت این دو در مقصود و مطلوب و به جهت تأثیرات ویژه ای که امروزه دارند باید یک نگاه اجمالی به آنها داشت و راه کار هایی برای آنها ارائه نمود.

روش تحقیق در این نوشته بصورت گردآوری اطلاعات به شیوه کتابخانه ای و بهره گیری از نرم افزارهای مختلف و تحلیل اطلاعات می باشد و نیز تحلیل آنها بصورت استنباطی حوزوی صورت گرفته است.

در مورد قرآن تفاسیر و تحقیق های زیادی ارائه شده که همه آنها در مورد اصل و فرهنگ قرآن و خلایق آن در زندگی انسان بیان شده است ولی در این تحقیق سعی شده که با ارائه راه کار و روشهایی جهت نهادینه کردن و تثبیت فرهنگ قرآن در خانواده کمی از خلایق فرهنگ قرآن ، آنها در بخشی از زندگی انسان (خانواده) رفع شود تا فرهنگ قرآن عملاً در زندگی نمایان شود.

کلید واژه ها : قرآن - فرهنگ قرآن - راه کار - خانواده .

فهرست مطالب

۱	بخش اول کلیات تحقیق.....
۲	۱- بیان مسئله.....
۲	۲-سؤالات تحقیق.....
۲	۱/۲. سؤال اصلی.....
۲	۲/۲. سؤالات فرعی.....
۳	۳-فرضیه های تحقیق.....
۳	۴- اهداف و فواید تحقیق.....
۳	۵-پیشینه تحقیق.....
۴	۶-ضرورت تحقیق.....
۴	۷-روش تحقیق.....
۴	۸ - کلید واژه ها تحقیق.....
۵	۱/۸. قرآن.....
۵	۲/۸. فرهنگ.....
۶	۳/۸. خانواده.....
۷	۴/۸. راه کار.....

بخش دوم مبانی تحقیق.....	۹
فصل اول : اهمیت خانواده از نظر اسلام و تبیین فرهنگ قرآن در خانواده.....	۱۰
گفتار اول : اهمیت و جایگاه خانواده از نظر اسلام.....	۱۰
۱/۱. تشکیل خانواده یک امر فطری.....	۱۰
۲/۱. نقش خانواده در تربیت قرآنی.....	۱۲
۳/۱. آثار و فوائد تشکیل خانواده.....	۱۳
گفتار دوم : تبیین فرهنگ قرآن در خانواده.....	۱۶
۱/۲. تعریف فرهنگ قرآن.....	۱۶
۲/۲. شاخصه شناخت و باورهای قرآنی در خانواده.....	۱۸
۱/۲/۲. اعتقاد به توحید.....	۱۹
۲/۲/۲. اعتقاد به نبوت و تاثیر آن بر خانواده.....	۲۲
۳/۲/۲. اعتقاد به معاد و آثار آن.....	۲۴
۱/۳/۲/۲. آثار اعتقاد به معاد در خانواده.....	۲۵
الف . مفهوم بخشیدن به زندگی.....	۲۵
ب . دلگرمی و آرامش.....	۲۶
ج . تعدیل غرایز.....	۲۷
د . عامل استقامت در زندگی.....	۲۷
۳/۲. شاخصه اخلاق قرآنی در خانواده.....	۲۸
۱/۳/۲. تعریف اخلاق.....	۲۹
۲/۳/۲. توحید منشأ اخلاق قرآنی.....	۳۰
۳/۳/۲. اصول اخلاق قرآنی در خانواده.....	۳۱

- ۳۲..... اصل تأمین نیازهای جنسی..... ۱/۳/۳/۲
- ۳۲..... اصل تأمین نیازهای عاطفی..... ۲/۳/۳/۲
- ۳۲..... اصل سرپرستی مرد در خانواده..... ۳/۳/۳/۲
- ۳۳..... اصل صلح و سازش..... ۴/۳/۳/۲
- ۳۴..... ۴/۲ . شاخصه احکام عملی قرآنی در خانواده.....
- ۳۴..... ۱/۴/۲ احکام قرآنی خانواده.....
- ۳۵..... ۲/۴/۲ احکام حقوق قرآنی در کنار اخلاق قرآنی.....
- ۳۷..... فصل دوم : ویژگی های خانواده قرآنی.....
- ۳۸..... گفتار اول : اعتقاد و اخلاق قرآنی در خانواده.....
- ۳۸..... ۱/۱ اعتقاد و اخلاق قرآنی قبل از تشکیل خانواده.....
- ۳۹..... ۱/۱/۱ اعتقاد و اخلاق در همسرگزینی.....
- ۴۰..... ۱/۱/۱/۱ داشتن اعتقاد و باورهای دینی.....
- ۴۲..... ۲/۱/۱/۱ داشتن اخلاق قرآنی.....
- ۴۴..... الف) رعایت اخلاق در مهریه.....
- ۴۶..... ب) رعایت اخلاق در جهیزیه.....
- ۴۷..... ۲/۱ اعتقاد و اخلاق قرآنی بعد از تشکیل خانواده.....
- ۴۷..... ۱/۲/۱ ارتباط بین زن و شوهر.....
- ۴۸..... ۱/۱/۲/۱ بینشهای قرآنی زن و شوهر.....
- ۴۸..... الف). اعتقاد به خدا.....
- ۴۸..... ب). ایمان و اعتقاد به نبوت و امامت.....
- ۵۰..... ج). ایمان و اعتقاد به معاد.....

- ۵۱..... ۲/۱/۲/۱ اخلاق قرآنی اساس رابطه در خانواده.....
- ۵۲..... ۱/۲/۱/۲/۱ محبت و عشق به یکدیگر.....
- ۵۳..... (الف) محبت مرد به زن.....
- ۵۳..... (ب) محبت زن به مرد.....
- ۵۴..... ۲/۲/۱/۲/۱ خوش رفتاری و خوش اخلاقی با یکدیگر.....
- ۵۶..... (الف) پرهیز از بد اخلاقی و بد رفتاری با زن.....
- ۵۶..... (ب) پرهیز از بد رفتاری و بد اخلاقی با مرد.....
- ۵۷..... ۳/۲/۱/۲/۱ عفو و گذشت.....
- ۵۸..... ۴/۲/۱/۲/۱ صبر و برد باری.....
- ۵۹..... ۵/۲/۱/۲/۱ چشم پوشی از عیوب یکدیگر.....
- ۶۰..... ۲/۲/۱ ارتباط والدین با فرزندان.....
- ۶۰..... ۱/۲/۲/۱ ارزش فرزند در قرآن.....
- ۶۲..... ۲/۲/۲/۱ اعتقاد و باور به خدا رأس امور تربیتی.....
- ۶۳..... ۳/۲/۲/۱ توجه والدین به مراحل تربیت فرزندان.....
- ۶۳..... (الف) مرحله سیادت.....
- ۶۳..... (ب) مرحله اطاعت.....
- ۶۴..... (ج) مرحله وزارت.....
- ۶۵..... ۴/۲/۲/۱ توجه والدین به انواع تربیت فرزند.....
- ۶۴..... ۱/۴/۲/۲/۱ تربیت اعتقادی.....
- ۶۶..... (الف) توجه به توحید.....
- ۶۶..... (ب) توجه به نبوت و امامت.....

- ج) توجه به معاد..... ۶۷
- ۲/۴/۲/۲/۱. تربیت اخلاقی..... ۶۷
- ۳/۴/۲/۲/۱. تربیت عبادی..... ۶۷
- الف) نماز..... ۶۹
- ب) روزه گرفتن..... ۷۰
- ج) آموزش قرآن..... ۷۰
- ۳/۲/۱. ارتباط فرزندان با پدر و مادر..... ۷۱
- ۱/۳/۲/۱. قرآن و اولویت مادر..... ۷۲
- ۲/۳/۲/۱. احسان و نیکی به پدر و مادر..... ۷۴
- گفتار دوم: احکام عملی قرآن در خانواده..... ۷۵
- ۱/۱. احکام قرآنی قبل از ازدواج..... ۷۶
- ۱/۱/۱. احکام خواستگاری..... ۷۶
- ۲/۱/۱. احکام مراسم عروسی..... ۷۷
- ۲/۱. احکام قرآنی مربوط به بعد از ازدواج..... ۷۸
- ۱/۲/۱. حقوق زن..... ۷۸
- ۱/۱/۲/۱. حقوق واجب..... ۷۸
- ۲/۱/۲/۱. حقوق مستحب..... ۸۰
- ۲/۲/۱. حقوق شوهر..... ۸۱
- ۱/۲/۲/۱. اطاعت..... ۸۱
- ۲/۲/۲/۱. تمکین..... ۸۱
- ۳/۲/۱. حقوق فرزندان بر پدر و مادر..... ۸۳

۱/۳/۲/۱	حق حیات.....	۸۴
۲/۳/۲/۱	تغذیه و شیر نوزاد.....	۸۴
۳/۳/۲/۱	حق حضانت.....	۸۴
۳/۱	طلاق.....	۸۵
بخش سوم راه کارهای درونی کردن فرهنگ قرآن در خانواده.....		
مقدمه اول : عوامل تأثیر گذار در نهادینه کردن فرهنگ قرآن در خانواده.....		
۱/۱	عامل وراثت.....	۸۹
۲/۱	عامل محیط.....	۹۲
۱/۲/۱	محیط خانواده.....	۹۳
۲/۲/۱	محیط آموزشی.....	۹۴
۳/۲/۱	رسانه ها و ارتباطات جمعی.....	۹۵
۴/۲/۱	محیط رفاقت و معاشرت.....	۹۶
مقدمه دوم : تعریف راه کار یا روش.....		
۱/۲	راه کارهای شناختی.....	۹۹
۲/۲	راه کارهای گرایشی و عاطفی.....	۱۰۰
۳/۲	راه کارهای رفتاری.....	۱۰۰
فصل اول : راهکارهای بینشی و گرایشی.....		
گفتار اول : راه کار و روش الگو پذیری.....		
۱/۱	اهمیت روش الگو پذیری.....	۱۰۲
۲/۱	الگوپذیری در قرآن و روایات.....	۱۰۳
۳/۱	الگوگیری در والدین جهت درونی کردن آموزه های قرآن.....	۱۰۳

- ۴/۱. زندگی قرآنی حضرت زهراء ۱۰۵
- ۵/۱. الگو گیری در فرزندان جهت درونی کردن آموزه های قرآن ۱۰۶
- گفتار دوم : راه کار و روش تشویق و تنبیه ۱۰۸
- ۱/۲. تشویق و تنبیه در قرآن ۱۰۹
- ۱/۱/۲. تشویق ۱۱۰
- ۲/۱/۲. تنبیه ۱۱۱
- ۲/۲. تشویق و تنبیه در بزرگتر ها جهت آموختن قرآن ۱۱۳
- ۳/۲. تشویق و تنبیه در فرزندان ۱۱۴
- ۱/۳/۲. تشویق در مورد ظاهر قرآن ۱۱۵
- ۲/۳/۲. تشویق در مورد فهمیدن و عمل کردن به قرآن ۱۱۶
- ۴/۲. تشویق از ناحیه خداوند ۱۱۶
- ۱/۴/۲. تشویق جهت قرائت قرآن ۱۱۷
- ۲/۴/۲. فضیلت اهل قرآن ۱۱۷
- ۳/۴/۲. فضیلت آموختن قرآن ۱۱۸
- ۴/۴/۲. فضیلت تدبر و عمل به قرآن ۱۱۹
- گفتار سوم : راه کار و روش تفکر و اندیشیدن ۱۲۰
- ۱/۳. تشویق قرآن به تفکر و اندیشیدن ۱۲۱
- ۲/۳. تشویق روایات به تفکر و اندیشیدن ۱۲۳
- ۳/۳. تفکر و تدبر در قرآن ۱۲۴
- ۴/۳. تفکر و اندیشیدن والدین در قرآن ۱۲۵
- ۱/۴/۳. تفکر در خدا ۱۲۶

- ۱۲۹ ..... ۲/۴/۳ تفکر در نبوت
- ۱۳۱ ..... ۳/۴/۳ تفکر در معاد
- ۱۳۴ ..... ۵/۳ منابع تفکر و اندیشیدن در قرآن
- ۱۳۴ ..... ۱/۵/۳ علماء
- ۱۳۴ ..... ۲/۵/۳ کتب تفسیر
- ۱۳۵ ..... ۶/۳ تفکر و اندیشیدن فرزندان در قرآن
- ۱۳۷ ..... فصل دوم : راه کار های عملی
- ۱۳۷ ..... گفتار اول : راه کار و روش زمینه سازی
- ۱۳۸ ..... ۱/۱ مرحله قبل از تولد فرزند
- ۱۳۸ ..... ۱/۱/۱ زمان قبل از تشکیل خانواده
- ۱۳۹ ..... ۱/۱/۱/۱ داشتن بینش توحیدی
- ۱۳۹ ..... ۲/۱/۱/۱ داشتن اخلاق مناسب
- ۱۴۰ ..... ۲/۱/۱ زمان بعد از تشکیل خانواده
- ۱۴۰ ..... ۱/۲/۱/۱ هنگام مباشرت
- ۱۴۱ ..... ۲/۲/۱/۱ دوران بارداری
- ۱۴۳ ..... ۲/۱ مرحله بعد از تولد
- ۱۴۴ ..... ۱/۲/۱ نامگذاری
- ۱۴۶ ..... ۲/۲/۱ گفتن اذان و اقامه در گوش نوزاد
- ۱۴۷ ..... گفتار دوم : راه کار و روش زیبایی شناسی
- ۱۴۷ ..... ۱/۲ تعریف زیبایی
- ۱۴۸ ..... ۲/۲ اهمیت و تأثیر زیبایی شناسی

- ۱۵۰ ..... ۳/۲. زیبایی قرآن.....
- ۱۵۱ ..... ۱/۳/۲. زیبایی های لفظی و بیانی.....
- ۱۵۴ ..... ۲/۳/۲. زیبایی های معنوی و محتوایی.....
- ۱۵۳ ..... ۱/۲/۳/۲. زیبایی انسان.....
- ۱۵۴ ..... ۲/۲/۳/۲. زیبایی طبیعت.....
- ۱۵۷ ..... ۳/۲/۳/۲. زیبایی آسمان و ستارگان.....
- ۱۵۶ ..... ۴/۲/۳/۲. زیبایی جانداران.....
- ۱۵۹ ..... گفتار سوم : راهکار و روش عادت و تکرار.....
- ۱۵۹ ..... ۱/۳. اهمیت روش عادت و تکرار.....
- ۱۶۱ ..... ۲/۳. عادت در کودکان جهت نهادینه کردن قرآن.....
- ۱۶۲ ..... ۳/۳. عادت در بزرگسالان جهت نهادینه کردن قرآن.....
- ۱۶۲ ..... ۱/۳/۳. عادت بر قرائت قرآن.....
- ۱۶۴ ..... ۲/۳/۳. عادت بر عمل کردن به قرآن.....
- ۱۶۵ ..... گفتار چهارم : راهکار و روش معاشرت با دوستان.....
- ۱۶۷ ..... ۱/۴. اثر گذاری و اثر پذیری.....
- ۱۶۸ ..... ۲/۴. ارتباط دوستی و رفاقت.....
- ۱۷۱ ..... ۳/۴. آزمایش کردن دوست.....
- ۱۷۲ ..... ۴/۴. معیار و ملاک دوست.....
- ۱۷۳ ..... ۱/۴/۴. ایمان به توحید.....
- ۱۷۴ ..... ۲/۴/۴. داشتن سجایای اخلاقی و معاشرتی.....
- ۱۷۴ ..... ۵/۴. دوست و رفیق ناشایست.....

- ۶/۴. قرآن بهترین دوست و هم‌نشین..... ۱۷۶
- بخش چهارم راه کارهای برونی نهادینه کردن فرهنگ قرآن در خانواده : ۱۷۸
- فصل اول : راه کارهای مربوط به محیط آموزشی ۱۸۱
- گفتار اول : راه کارهای پیشنهادی جهت درونی سازی فرهنگ قرآن در آموزش و پرورش ۱۸۴
- ۱/۱. اصلاح و تغییر برنامه های متون درسی ۱۸۴
- ۲/۱. ایجاد فضا و محیط قرآنی در همه امور آموزشی ۱۸۵
- ۳/۱. انس معلمان و اساتید با قرآن..... ۱۸۵
- ۴/۱. انتخاب شیوه های مناسب در بیان آموزه های دینی و قرآنی..... ۱۸۶
- گفتار دوم : مراحل و چگونگی آموزش قرآن در نظام آموزشی ۱۸۷
- ۱/۲. آموزش خواندن و قرائت قرآن ۱۸۸
- ۲/۲. آموزش مفاهیم و آموزه های قرآن..... ۱۸۸
- ۳/۲. اصول آموزش قرآن به دانش آموزان..... ۱۸۸
- فصل دوم: راه کار های مربوط به محیط رسانه ها جهت نهادینه کردن فرهنگ قرآن ۱۹۰
- گفتار اول : درک درست رسانه ها از فرهنگ قرآن و معرفی بدون اشتباه آن..... ۱۹۴
- گفتار دوم : تطابق بیان و گفتار و عملکرد با فرهنگ قرآن..... ۱۹۶
- گفتار سوم : قرآنی شدن روح و شالوده تمام برنامه های رسانه ها..... ۱۹۶
- خاتمه..... ۱۹۹
- خلاصه و نتیجه گیری ۱۹۹
- پیشنهادات..... ۲۰۰

فهرست منابع..... ۲۰۲